

बैदेशिक रोजगारीमा महिलाको अवसर र चुनौती: उदयपुर जिल्ला, बेल्टार बसाहा
नगरपालिकाका बैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका महिलाहरुको एक अध्ययन

शोधपत्र

पेश गर्ने

त्रिभुवन विश्वविद्यालय किर्तिपुर, काठमाण्डौ

समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग

एम.ए. समाजशास्त्र

प्रस्तुतकर्ता

सबिता पोखरेल

रोल नं. ७३/०६७

रजिष्ट्रेसन नं. २५१३२-९०

परीक्षा रोल नं. : २८२१८८

काठमाण्डौ

(२०७३)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
सामाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत सामाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधीको लागि आंशिक आवश्यकता पूरा गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत् (बैदेशिक रोजगारीमा महिलाको अवसर र चुनौती: उदयपुर जिल्ला, बेल्टार बसाहा नगरपालिकाका बैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका महिलाहरुको एक अध्ययन) विषयक शोधपत्र सविता पोखरेलले मेरो निर्देशन, सुझाव तथा सुपरिवेक्षणमा रही तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु । अतः शोधपत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनको लागि म सिफारिस गर्दछु ।

उप-प्रा.डा. शम्भु प्रसाद कट्टेल
शोधनिर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
सामाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

स्वीकृति पत्र

बैदेशिक रोजगारीमा महिलाको अवसर र चुनौती: उदयपुर जिल्ला, बेल्टार बसाहा नगरपालिकाका बैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका महिलाहरुको एक अध्ययन शीर्षकमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय, सामाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग) कीर्तिपुरमा समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षमा अध्ययन गर्ने सविता पोखरेलले प्रस्तुत गर्नु भएकोे शोधपत्रलाई यस विभागद्वारा स्वीकृती प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

.....
प्रा.डा. तुल्सीराम पाण्डेय
विभागीय प्रमुख
समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

.....
सह-प्रा.डा. सुरेन्द्र मिश्र
बाह्य निर्देशक

.....
उप-प्रा.डा. शम्भु प्रसाद कट्टेल
शोधनिर्देशक
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

मिति: २०७३/१२/२९

कृतज्ञताज्ञापन

यस शोधपत्रको निर्देशन, सल्लाह सुभाब, सहयोगका साथ शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा विभिन्न समस्याहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिएर सही मार्गनिर्देशन गर्नुहुने शोध निर्देशक आदरणीय उपप्राध्यपक डा. शम्भु प्रसाद कट्टेलज्यू प्रती हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । अनुसन्धानका क्रममा उचित सद्भावका साथ तथ्यांक संकलनमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने अध्ययन क्षेत्रका उत्तरदाताहरुमा हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

मेरो शोधकार्यमा आवश्यक सल्लाह र सुभाब प्रदान गर्नुहुने यस समाजशास्त्र केन्द्रीय विभागका विभागिय प्रमुख प्रा.डा. तुल्सीराम पाण्डेयज्यू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी यस शोधकार्यको लागि आवश्यक सल्लाह, सुभाब र मार्गदर्शन गरि बाह्य निर्देशकको भूमिका प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरुप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै यस शोधपत्रलाई पुरा गर्ने अवसर सहित आवश्यक सहयोग सल्लाह दिनुहुने सामाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग किर्तीपुर प्रती धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अध्ययनको शिलशिलामा आवश्यक जानकारी दिएर सहयोग गर्नुहुने मेरा उत्तरदाताहरु प्रति हृदय देखि धन्यवाद दिन चाहन्छु । आवश्यक जानकारी उपलब्ध गराएर सहयोग गर्ने बेल्टार बसाहा नगरपालिकाका कर्मचारीहरु, जिविस उदयपुरका कर्मचारीहरु, जिल्ला प्रशासन कार्यालयका कर्मचारीहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यसरी नै मेरो अध्ययनलाई उच्चशिक्षामा पाइला टेकाइ हौसला र प्रेरणाका साथ विश्वविद्यालय शिक्षासम्म पुऱ्याउन सफल हुनुहुने पूज्यनिय बुवा आमा प्रति हृदय देखि नै खुशी व्यक्त गर्दछु । विभिन्न पक्षबाट सहयोग पुऱ्याउनुहुने मेरा परिवारका सम्पूर्ण सदस्यहरु, ईष्ट मित्र र शुभ चिन्तकहरुलाई हार्दिक आभार प्रकट गर्दै धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

सबिता पोखरेल

२०७३

बिषयसूची

परिचय	१
१.१ अध्ययनको परिचय.....	१
१.२ समस्याको कथन:.....	२
१.३ अध्ययनको उद्देश्य:.....	४
१.४ अध्ययनको महत्व	५
१.५ अध्ययनको संरचना	५
अध्याय - २.....	८
साहित्यको पुनरावलोकन	८
२.१ शैद्धान्तिक समिक्षा.....	८
२.१.१ अध्ययनको शैद्धान्तिक अवधारणा.....	८
२.१.२ वैदेशिक रोजगार सम्बन्धि विश्व संगठनहरूको घोषणा, नीति नियम र परिभाषा	१४
२.१.२ वैदेशिक रोजगार सम्बन्धि भएका पूर्व अध्ययन अनुसन्धानहरू :	१७
२.२ अध्ययन प्रतिवेदनको धारणागत स्वरूप	२०
अध्याय -३.....	२२
अध्ययन विधि.....	२२
३.१. अध्ययनको ढाँचा:.....	२२
३.२.अध्ययनको क्षेत्र र छनौटको औचित्य.....	२२
३.२.१. अध्ययन छनौट गर्नुको मुख्य औचित्य:.....	२३
३.३. तथ्याङ्कको श्रोत र प्रकृती.....	२३
३.४.समग्र र नमुना संकलन.....	२४
३.५. तथ्याङ्क सङ्कलनको विधि.....	२४
३.५.१. घरघुरी सर्भेक्षण	२४
३.५.२. अन्तरवार्ता	२५
३.५.३ मूख्य सुचनादातासँग अन्तवार्ता.....	२५
३.५.४.अवलोकन.....	२५
३.५.५. घटना अध्ययन.....	२५
३.६. तथ्याङ्कको विश्लेषण:	२६
३.७. अध्ययनको सीमा.....	२६
३.८ अनुसन्धानका क्रममा भोग्नु परेका अप्ठ्याराहरू:	२६
अध्याय -४	२९
अध्ययन क्षेत्रको परिचय.....	२९

४.१ उदयपुर जिल्लाको परिचय:	२९
४.२ बेल्तार बसाहा नगरपालिकाको परिचय.....	३१
४.२.१ बेल्तार बसाहा नगरपालिकाको कूल जनसंख्या विवरण.....	३२
४.२.२ बेल्तार बसाहा नगरपालिकाको वडागत रुपमा घरमूली संख्या:.....	३३
४.२.३ बेल्तार बसाहा नगरपालिकाको वडागत रुपमा परिवार संख्या सहित कूल जनसंख्या:	३४
४.२.४ जातिगत परिवार संख्याको विवरण:	३६
४.२.५ बेल्तार बसाहा नगरपालिकाको वडागत साक्षरताको अवस्था:.....	३६
४.२.६ पेशा तथा रोजगारी सम्बन्धि अवस्था:.....	३७
४.२.७ नगरपालिकामा आवद्ध संघसंस्था सम्बन्धि विवरण:	३८
४.२.८ लैंगिक समानता र विकास सम्बन्धि अवस्था:	४०
अध्याय- ५.....	४१
तथ्याङ्क प्रस्तुतीकरण तथा विश्लेषण.....	४१
५.१ उत्तरदाताको उमेर अवस्था.....	४१
५.३ जात जातीको अवस्था	४३
५.४ धर्मको अवस्था.....	४३
५.५ वैवाहिक अवस्था	४५
५.६ उत्तरदाताको शैक्षिक अवस्था	४६
५.७ पेशाको अवस्था	४७
५.८ परिवारीक अवस्था.....	४८
५.९ आर्थिक अवस्था:	४८
५.१० उत्तरदाताहरुको खेतिबाट खान पुग्ने समय	५०
५.११ वैदेशिक रोजगारीमा रहँदाको वार्षिक आम्दानी	५१
५.१२ वैदेशिक रोजगारीबाट आएको आम्दानीको खर्च विवरण:.....	५२
५.१३ सामाजिक अवस्था:	५२
५.१४ वैदेशिक रोजगारीमा जाँदाको निर्णयको अवस्था:.....	५४
५.१४ वैदेशिक रोजगारीमा जाँदाको उमेरको अवस्था:	५५
५.१५ वैदेशिक रोजगारीमा जानुको कारण.....	५६
५.१६ वैदेशिक यात्राको अवस्था:.....	५७
५.१६ परिवारको सहयोगको अवस्था:.....	५८
५.१७ वैयक्तिक घटना अध्ययन	५९
५.१८ तथ्यांकको गुणात्मक विश्लेषण:	६२
५.१८.१ वैदेशिक रोजगारीमा महिला सहभागीता	६३

५.१८.२ वैदेशिक रोजगारीको आम्दानीको अवस्था:	६४
५.१८.३ वैदेशिक रोजगारीमा सम्लग्न महिलाहरुको सामाजिक अवस्था:	६४
५.१८.४ वैदेशिक रोजगारीमा गएर फर्किएर आएका महिलाहरुको सामाजिक चुनौती:.....	६५
५.१८.५ वैदेशिक रोजगारीले सामाजिक बिकासमा पारेको प्रभाव:	६६
अध्याय : ६	६८
सारांश र निष्कर्ष.....	६८
६.१ सारांश	६८
६.२ निष्कर्ष:	७३
सन्दर्भ सामाग्री	७८
अनुसूची	७८